

RAJNÁTÓL A DUNÁIG

Egy 1848-as péterváradi tüzér hadnagyról

FROM THE RHINE TO THE DANUBE – ON AN ARTILLERY
LIEUTENANT FROM PETROVARADIN IN 1848
OD RAJNE DO DUNAVA – O JEDNOM PETROVARADINSKOM
ARTILJERIJSKOM PORUČNIKU IZ 1848. GODINE

TÓSOKY BALÁZS

ügyvéd

tosoky.balazs@gmail.com

ÖSSZEFOGLALÓ • A tanulmány egy bácskai német eredetű család, a Schwerer család története által tárja fel a 18. századi német betelepítések, valamint az 1848–49-es forradalom és szabadságharc délvidéki vonatkozásait. A szerző részletesen ismerteti a Rajna-vidékről származó família Bácskába, Zomborba való letelepedésének körülményeit, majd Schwerer Lajos 1848-ban honvéd tüzérként megkezdett katonai pályafutását, és a péterváradi erőd 1849-es védelmében játszott szerepét. A cikk betekintést nyújt a vár ostromának körülményeibe, a magyar honvédség küzdelmeibe és végül a kapituláció folyamatába. A szerző a leszármazottak sorsának felvillantásával zárja a munkát, érzékeltetve a család lokális kötődésének folytonosságát és a bácskai németiség asszimilációjának folyamatát. A történet egyúttal rávilágít a személyes családi múlt és a nagy történelmi események metszéspontjaira is.¹

KULCSSZAVAK • **Schwerer család, német betelepítés, Bácska, 1848–49-es szabadságharc, péterváradi erőd, honvéd tüzérség**

¹ A tanulmány első megjelenési helye a *Magyar Szemle* legújabb száma (Új folyam XXXIV. 7–8. 2025. július–augusztus, 116–122). A másodközlést a cikk bácskai vonatkozású friss kutatási eredményei és a szerző ősei iránti tisztelete is indokolja.

Nur wenige Menschen haben die Phantasie für die Realität. / Kevés embernek van elég fantáziája a valóság elképzeléséhez.

Johann Wolfgang von Goethe

Baby és Bandi emlékére

A Schwerer család a 18. századi német betelepítések idején érkezett Magyarországra – 1751 és 1762 között. A németek behívását III. Károly király indította el, a Kincstári Kamara a török dúlás után pártolta és finanszírozta is a telepesek Magyarországra költözését, Mária Terézia királynő és II. József király is folytatta a telepítéseket. A leginkább támogatott célterület a török dúlás után szinte teljesen néptelenné vált Bácska és Bánát volt, egészen 1788-ig.

III. Károly 1723-ban kiadott törvényeiben rendelkezett a puszták (XVIII. törvénycikk), majd az ország (CIII. törvénycikk) benépesítéséről, a kézművesek behívásáról (CXVII. törvénycikk); a földművelőknek hat, a kézműveseknek tizenöt évre felmentést adott az adózás alól. A mentességet országosan kihirdették. A kézműveseknek saját telkeik nem is lehettek a törvény szerint („nehogy ezeknek művelése őket a kézművességtől elvonja”), illetve „arra pedig vigyázni kell, hogy az ily külföldről bejött kézművesek, az említett mentesség kitöltött évei után el ne távozzanak, hanem az állandó itt lakást folytassák” (AZ ORSZÁG BENÉPESÍTÉSÉRŐL 1723).

Mária Terézia magyar királynő 1751. évi törvényeinek előbeszédében így ír:

„Ezennel adjuk tudtokra, jelentvén mindeneknek, kiket illet, hogy mi anyai gondoskodásunk és császári királyi hivatásunkhoz képest, mihelyt Isten segítségével örökös országaink és tartományainkban az áldott béke és nyugalom helyreállott, és más terhes ügyeinktől lehetett, azonnal jóságosan elhatároztuk, hogy saját személyünkben eljövünk dicső magyar örökös királyságunkba, és ott az ország hű karaival és rendjeivel bővebb tanácskozás és megfontolás tárgyává teendjük, miképpen lenne a béke állandó föntartásának fontos ügye létesíthető, s a nyugalom és közbéke ez örökös országunk javára és gyarapodására biztosítható” (TÖRVÉNYCIKKEK 1751).

A békének és biztonságnak egyik zálogát a bécsi udvar továbbra is az üres, elnéptelenedett területek betelepítésében, a német telepesek behívásában látta. II. József király császár idején, 1786-ig már csaknem 40 000 fő érkezett Magyarországra, legnagyobb részt a Bánátba és a Bácskába. Különösen iparosokra volt itt nagy szükség.

A Schwererek a családi hagyományok és kutatásaim szerint is a Rajna vidékén, Freiburg környékén éltek. A 16–17. századi születési-halálozási adatok Freiburg, Ribeauville, illetve Titisee-Neustadt településeken is említik nevüket, Schwererként és Schwöererként egyaránt.

Kis kitérő: Magyarországon a németeket az 1713-as betelepítésüktől kezdődően általánosítva sváboknak nevezik. Ezzel szemben a Bács vármegyei németek jelentős része például a rajnai frank nyelvjárást beszélte. A Schwererek Rajna-vidéki származási adatai, illetve egyes 16. századi francia keresztneveik is ezt a tényt igazolhatják.

A család, mint sokan mások, vízi úton, a Dunán érkezhettek Ulm és Regensburg irányából, úgynevezett ulmi skatulyákkal (*Ulmer Schachtel*). Az ulmi skatulyák – lapos dereglyék – 1712 óta már menetrend szerint közlekedtek Ulmtól Bécs felé, a bevándorlás szimbólumaként hozták Magyarországra az új telepeseket. A szállítóeszköz ugrást jelentett a sötétbe, hiszen csak egy irányba, a folyón lefelé lehetett velük haladni. A célállomáson a dereglyét szétbontották, a fát felhasználták – nem volt tehát visszaút (ULMER SCHACHTEL BAJA 2019. szeptember 30.).

A római katolikus vallású Schwererekről Magyarországon az első írásos adat 1762-ből származik: a pécsi székesegyház számára készített stallum padjainál említik nevüket. A művészi igényességű kóruspad két készítője Speth Ferenc szobrászmester és Schwerer József asztalosmester voltak (DEMÉNY-DITTEL 1991: 5). (A stallumot a székesegyház felújításakor, 1882-ben eladták a hatvani prépostnak, Jankovits Alajosnak.)

Történetünk kiindulópontja az 1749 óta szabad királyi város ranggal rendelkező bácskai Zombor városa, melynek vezetése 1784-ben kifejezetten arra kérte a telepítőbizottságot, hogy szerezzen mesterembereket a településnek Németországból. Szükségük volt szinte minden iparág képviselőjére, akik munkájukkal, tudásukkal a városi lét kereteit meg tudták teremteni. (Egyebek mellett szükség volt esztergályosra, kesztyűsre, pékre, harisnyakötőre, rézművesre, nyergesre, kádárra, késesre, fazekásra, rézöntőre, takácsra, női szabóra is.) Zombor folyamatosan fejlődött, II. József király 1786-ban, I. Ferenc király 1807-ben járt a városban, nyolc év alatt elkészült a Dunát és a Tiszát összekötő Ferenc-csatorna is (SZENTKLÁRAY 1891).

A Schwerer család is itt telepedett meg. Schwerer Péternek, Zombor város polgárának és feleségének, a szintén német származású Klohammer Franciskának két fia született: Lajos (1825. augusztus 16.) és János (1826. december 20.). 1848-ban Péter a városhoz folyamodott engedélyért vaskereskedése megnyitásához. 1848. június 8-án, 9-én és 13-án a fővárosi *Közlöny* háromszor is közölte, hogy „Zombor kir. város részéről ezennel közhírré tétetik, hogy Schwerer Péter Zombor városi polgár és vásárusnak, »Schwerer Péter«

czim alatti vasáru kereskedése, az 1840. 16. t. cz. rendelete szerint, a' nevezett város által bejegyeztetett" (*Közlöny* 1848. június 8. 4; *Közlöny* 1848. június 9. 8; *Közlöny* 1848. június 13. 20).

Az engedélynek szigorú feltételei voltak: a hivatkozott 1840. évi XVI. törvény „rendes kereskedőnek” csak azokat tartotta, akik „csődület és bukás” alá nem kerültek, „csalási bűnök miatt meg” nem „fenyítetttek”, koruknál és képességeiknél fogva a feladatnak meg tudtak felelni.

A családi cég 1848 júniusában megkapta a város engedélyét a saját üzlet megnyitására, Péter két felnőtt fia segítségére számíthatott (1848-ban a fiúk foglalkozása kereskedő). Úgy tűnt, semmi nem áll a család boldogságának és gyarapodásának útjába. A történelem azonban közbeszólt, a kor a családnak nem a polgári élet kiszámítható útját hozta. A fiúk, német származásuk ellenére, az 1848–49-es szabadságharcban, az osztrák–magyar történelmi konfliktusban a magyar ügy mellé álltak, és azt az utolsó pillanatig nem hagyták el. János századosként az aradi vár 1849. augusztus 17-ei, Lajos hadnagyként a péterváradai erőd szeptember 7-ei feladásáig szolgált (BONA 1998–1999: III. 128; BONA 2008–2009: II. 538). A két fivér közül most Lajos szépapám-ról írok.

Lajos 1848 őszén lépett a honvéd tüzérség kötelékébe, először tüzemester lett, majd 1849 júliusában (június 16-án nyert ranggal) tüzér hadnaggyá nevezték ki Péterváradra, a Szerémség és a Délvidék védelmének fontos erődítményéhez. Nevét a *Bánk bán*ból ismert, balsorsú Petur bánról kapta a város, melyet a „Duna Gibraltarjának” is neveztek. A vár alapja a IV. Béla idejében épített és tatárjárás után megerősített ciszterci kolostor volt, amelyet azonban a török elfoglalt. A mai várat a Habsburgok a Katonai Határőrvidék részeként építették a 18. században.

A vár 1848 tavaszán megmaradt a magyar kormány hűségén. 1849. június 5-étől parancsnoka Kiss Pál tábornok. Péterváradot Jelačić serege júniusban körülzárt. A hadiszerencse változó volt; Bozó Manó így írt erről:

„1849 június 11-én megérkezett Jellachich a vár alatt s az Újvidék felőli hídfőszáncot vette ostrom alá; a magyarok azonban ez ostromot sikeresen visszaverték, minthogy földve voltak a majdnem bevehetetlen vársáncok mögött, honnan 120 nehéz ágyúból irtózatosan tüzeltek a bán seregére, ki Újvidék elhagyására kénytelenített s a város kőhalmá lövetett” (BOZÓ 1889: 315).

Társaival együtt tehát Lajos is „irtózatosan tüzelt” az ellenségre, ez a tette lehetett június 16-ai tiszti rangjának fő indoka is.

A várbeli tüzérséget Bozó több helyen is méltatta:

„Máris megbarátkoztunk e tüzijátékkal, sőt honvédeink, kivált a 2. zászlóaljbeliek, kik a tüzérszolgálatot is teljesítették, semmibe sem vették azt. [...] Nem hiába tanulták e derék fiúk a tüzérszolgálatot; ügyességüknek más alkalommal is hasonló fényes jelét adták” (BOZÓ 1889: 308).

A várbeliek 1849 júliusában több támadást, kitörést vezettek az osztrákok ellen. Erejüket mutatja, hogy Kossuth 1849. július 17-én még ágyúkat és lőport is kért Pétervárad parancsnokától, Kiss Pál tábornoktól Arad számára:

„...minthogy az aradi vár lövetékekkel (Projectilen) különösen vetőágyúkkal (Wurfgeschütz) teljességgel nincs ellátva, Péterváradon pedig 30 fontos mozsár van 40-en felül és 25-nél több tán nem szükséges, ugyszintén több kőmozsár is van félre téve: tehát a 30 fontos mozsarakból és kőágyúkból a mennyi Péterváradon nélkülözhető, küldjön Tábornok Ur Aradra, megjegyzem azonban, hogy ami Péterváradon szükséges, azt csonkittatni nem kívánom – hanem csak a feleslegből Aradot elláttatni. [...]

[...] felkérem Tábornok Urat, hogy ha Péterváradon van nélkülözhető puskapor, küldjön Aradra és Szegedre; a kormány fő gondja leend Péterváradnak a megkívántató pénzzeli ellátása és a puskapor kamattali megtérítése.

Isten Önnel s övéivel” (KOSSUTH 1955/1849: 747).

A magyar szabadságharc sorsa az 1849. augusztus 5-ei szőregi és augusztus 9-ei temesvári csatavesztésekkel lényegében eldőlt. Jelačić hiába szólította fel Kiss Pált a vár feladására, elutasítást kapott. Augusztus 13-án megtörtént a világosi fegyverletétel, a szabadságharc elbukott. Ezt követően, augusztus 17-én Arad megadásával egy időben, az ostromgyűrű Újvidék felől is bezárult Pétervárad körül.

Haynau már a világosi fegyverletétel után, báró Escherich útján Világosra hivatkozva újra követelte a teljes megadást. Felajánlotta, hogy a parancsnok, ha igényli, megbízottak útján is tájékozódhat a helyzetről. A tisztikar részéről Tóth alezredes és Gabányi százados vett részt a követségben, augusztus végén érkeztek vissza a várba.

Időközben 1849. augusztus 21-én Görgey Artúr levelet írt Kiss Pálnak:

„Saját kezű leveleim úton voltak a még magyar kézen lévő várak [...] parancsnokaihoz. [...] A várak parancsnokaival, amennyire emlékszem, csupán egyszerűen a tényeket közöltem, mégpedig két okból: mert nem hagyhattam figyelmen kívül sem az ellenségtől veszélyeztetett vár parancsnokának kivételes, független állását, sem azt a lehetőséget, hogy az erőd birtokában kedvező föltételeket csikarhat ki” (GÖRGEY 1988: 432).

Kiss Pál a szemlék és a főparancsnoki levél hatása alatt hajlott a vár feladására. Az ekkor tartott haditanácson részt vett a teljes tisztikar Lajossal együtt, valamennyi altiszt és századonként 2-2 közlegény. Bár a vár parancsnoka a megadás mellett érvelt, a legénység képviselői jelezték, a tájékozódás érdekében a döntés előtt maguk is küldöttséget akarnak kiküldeni. Kiss egyetértésével egy őrmester és két közlegény azonnal Aradra indult. A második delegáció szeptember 4-én érkezett vissza a várba, most már az általánosan ismert helyzetben mindenki elfogadta a kapitulációt.

Kiss Pál a megadási szándékot szeptember 5-én jelezte a várat körülzáró Joseph von Puffer tábornoknak. A tárgyalásra a bécsi katonai akadémia egykori növendéke, Hollán Ernő őrnagy kapott felhatalmazást. Hollán ügyesen tárgyalt, a korábbiak szerint az őrség teljes kegyelmét kérte, és azt, hogy Komárom későbbi feltételeit Péterváradra is terjesszék ki. A feltételeket elfogadták, a vár végül szeptember 7-én kapitulált. Breit József hadtörténeti munkájában (B[REIT]. 1898) erről így írt:

„...Szeptember 7-én megtörténik a vár formászerű átadása, mely alkalommal a Don Miguel ezred 2-ik, az Estei Ferdinánd és a Gyulai ezredek 3-ik, továbbá a 3. és 7. honvéd zászlóalj, nemkülönben a várban volt tüzérség, összesen 8000 ember tette le a fegyvert. Az átadott lövegek száma 392-t, a kézi lőfegyverek száma pedig 4749-et tett ki” (B[REIT]. 1898: 299–300).

Ezután az összes tiszt és a legénység egy része a várban maradt – fogolyként. „A volt osztrák csapatok legénysége azonnal újból feleskettetett a császári zászlóra és Eszékre szállított, a tisztok és a honvéd legénység pedig a várba kísértetett vissza, előbbieket kardjaik birtokában maradtak és a legjobb bánásmódban részesültek” – olvasható szintén Breitnél (B[REIT]. 1898: 300).

Ennek oka lehet, hogy a sorsuk, de a tágabb horizonton Komárom sorsa sem dőlt még el. Klapkával csak 1849. szeptember 27-én sikerült megállapodásra jutni az ottani fegyverletételről. Október 16-án I. Ferenc József császár – Haynau előterjesztésére – megadta Pétervárad védőinek is a komáromi vár-

örségnek adott kedvezményeket, a péterváradai tisztek így október 17-én szabadulhattak. (Közben október 6-án megtörtént Arad és a Neugebäude tragédiája, kivégezték gróf Batthyány Lajos miniszterelnököt Pesten és Aradon a tizenhárom tábornokot.)

A fegyverletételt követően a bécsi levéltár adatai alapján Lajost 1851. június 24-én az 52. Ferenc Károly cs. kir. gyalogezredbe sorozták be Zomborban, újoncként, 3 forint kézipénz ellenében. A szolgálat eredetileg nyolc évre szólt. Szerencséje volt, katonai idejét nem kellett osztrák uniformisban leszolgáltatnia, hiszen bő egy hónap után, éppen a péterváradai kaland és az ezt követő amnesztia miatt, már szabad is volt (az aradi várvédő János testvére nem volt ilyen szerencsés²). Elbocsátották 1851. július 30-án, a Hadügyminisztérium május 7-ei K 3328 számú rendelete értelmében, kegyelemmel. Lajos a bécsi katonai levéltár irataiban³ Ludwig Schwerer néven (SCHWERER 1891: 12) szerepel. Az amnesztia után, 1853-ban házasodott meg, Franczl Katalint vette feleségül. A nyugodt polgári élet így némi kitérővel végül megtalálta őt. A szabadságharc és az amnesztia után először írnok lett Monostorszezen, majd 1860-tól haláláig, negyven éven át, községi jegyzőként dolgozott Kolluthon. Különösebb stresszhelyzetek itt nemigen adódtak. 1863-ban született meg János fia (1863–1941).

Történeti érdeklődésére csak következtethetünk: Lajos öccse, János a Bács-Bodrog Vármegyei Történelmi Társulat tagja volt, megszállott gyűjtőként, néha már-már zavarba ejtő buzgalommal, kérve-kéretlenül küldte a fellelt régiségeket a Magyar Nemzeti Múzeumnak, a zombori főgimnáziumnak, régészeti és történeti társaságoknak. Lajos mérsékeltebb lelkesedésről tett téren tanúbizonyságot, de 1864-ben igazoltan segítette Kolluth határában a zombori székhelyű Bács-Bodrog Vármegyei Történelmi Társulat kutatóját, a helyi középkori eredetű vár, a küllödi, azaz kolluthi Békavár, az úgynevezett „Altes Schloss” helyének beazonosítását (SILLING 1994: 24–26).

1878. január 27-éig töltötte be az *Első kolluthi kölcsönös segélyző egyesület* igazgatósági tagságát, ekkor leköszönt tisztségéről (Központi Értesítő 1878. július 5. 3). Bona Gábor említi idézett művében, hogy a Bács vármegyei Honvédegyesület tagja is volt. Élete utolsó éveiben némi társadalmi megbecsültség is kijutott neki: Bács-Bodrog vármegyében 1895 őszén a Szabadelvű Párt győ-

² Jánost a Strassoldo 61. cs. kir. ezred útján a 4. dragonyos ezredbe sorozták, ahol 1850-től 1854-ig szolgált.

³ Köszönet dr. Balogh András József ezredes úrnak, valamint a HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum parancsnokának és kutatóinak értékes segítségükért, a bécsi levéltári adatokért.

zelmei között Lajost is a vármegye törvényhatósági bizottsági tagjává választották a Gromon Dezső, zombori-szabadkai főispán, honvédelmi államtitkár vezette listán (*Pesti Hírlap* 1895. november 23. 7; *Pesti Napló* 1895. november 22. 5).

Lajos még megérhette unokája, Tibor 1895-ös megszületését, hetvenöt évesen Zomborban hunyt el, 1900. május 1-jén.

EPILÓGUS

Schwerer Lajos hadnagy leszármazottjai és a tágabb Schwerer rokonság tagjai között a 19–20. század fordulóján változatos életutakat találhatunk: volt közöttük kanonok, hódási gyáros, bajai és kalocsai főorvos, főgimnáziumi tanár, pápai kamarás, katymári plébános. Egy dolog a fellelt anyagok alapján azonosnak tűnt: igen jól érezték magukat szülőföldjükön, a Bácskát tartósan soha nem hagyták el. E családhoz és így a bácskai tájhoz anyai nagymamám révén szorosan kötődöm. Dédapám, dr. Schwerer Tibor (Lajos unokája) születésemet követően fél éven belül elhunyt, ismeretségünk így egyoldalú volt: ő ismert engem, én sajnos nem emlékszem rá. A családi legendáriumból azonban megmaradt információk alapján Kalocsán köztisztviselőként álló, megbecsült főorvosként a rokoni és baráti társaság középpontja volt, humorát és víg kedélyét ma is emlegetik.

1975–76-ban volt egy rövid időszak, amikor Tibor dédapám még élt: ő még mind Lajost, az írás főhősét, mind pedig engem, a szerzőt ismerhette és láthatta. Személye így összeköt minket.

Rokonaimmal, a még élő leszármazottakkal együtt kegyelettel emlékezünk felmenőinkre.

IRODALOMJEGYZÉK

- B[REIT]. J[ózsef]. 1898. *Magyarország 1848/49. évi függetlenségi harcának katonai története*. III. kötet. A nyári hadjárat. 7 csatavázlattal és 1 áttekintő hadműveleti vázlattal. (A szerző sajátja.) Budapest [https://adt.arcanum.com/hu/view/Books_06_184849SzabadsagharcKossuthEmigracio_0395_magyarország_1848-49_évi_függetlenségi_harcanak_katonai_tortenete_3_379/?pg=304&layout=s&query=Szeptember+7-én.+\(2025.04.15.\)](https://adt.arcanum.com/hu/view/Books_06_184849SzabadsagharcKossuthEmigracio_0395_magyarország_1848-49_évi_függetlenségi_harcanak_katonai_tortenete_3_379/?pg=304&layout=s&query=Szeptember+7-én.+(2025.04.15.))
- BONA 1998–1999. *Hadnagyk és főhadnagyk az 1848/49. évi szabadságharcban. I–III*. Heraldika Kiadó, Budapest
- BONA 2008–2009. *Századosok az 1848/49. évi szabadságharcban. I–II*. 2. kiad. Heraldika Kiadó, Budapest

- BOZÓ Manó 1889. Pétervárad 1849-ben. In: ABAFI Lajos (szerk.): *Hazánk. Történelmi Közöny*. XI. kötet. Aigner Lajos, Budapest, 294–315. https://adt.arcanum.com/hu/view/MTA_HazankTortenelmiKozlony_11_1889/?pg=311&layout=s. (2025. 04. 15.)
- DEMÉNY-DITTEL Lajos 1991. A Kossuth téri barokk templom. A város patinás épületei. In: *Heves Megyei Hírlap*, II. évf. 99. 1991. április 29. 5. https://adt.arcanum.com/hu/view/HevesMegyeiNepujsg_1991_04/?pg=264&layout=s. (2025. 04. 15.)
- GÖRGEY Artúr 1988. *Életem és működésem. Magyarországon 1848-ban és 1849-ben*. II. kötet. Európa Könyviadó, Budapest
- KOSSUTH 1955/1849. 445. Arad, 1849. július 17. Kossuth levele Pétervárad parancsnokához, Kiss Pál tábornokhoz. In: *Kossuth Lajos összes munkái XV. Kossuth Lajos 1848/49-ben. V. Kossuth Lajos kormányzóelnöki iratai 1849. április 15. – augusztus 15.* Sajtó alá rendezte: Barta István. Magyarország Újabb Kori Történetének Forrásai. Akadémiai Kiadó, Budapest, 746–747. https://real-eod.mtak.hu/18471/1/503_382.pdf. (2025. 04. 15.)
- Közöny 1848. június 8. 4 = Hivatalos hirdetések. Bejegyzések. 869. In: *Közöny*, I. évf. 1. 1848. június 8. 4. https://adt.arcanum.com/hu/view/Kozlony_1848_06/?pg=3&layout=s&query=Schwerer. (2025. 04. 15.)
- Közöny 1848. június 9. 8 = Hivatalos hirdetések. Bejegyzések. 869. In: *Közöny*, I. évf. 2. 1848. június 9. 8. https://adt.arcanum.com/hu/view/Kozlony_1848_06/?pg=7&layout=s&query=Schwerer. (2025. 04. 15.)
- Közöny 1848. június 13. 20 = Hivatalos hirdetések. Bejegyzések. 869. In: *Közöny*, I. évf. 5. 1848. június 13. 20. https://adt.arcanum.com/hu/view/Kozlony_1848_06/?pg=19&layout=s&query=Schwerer. (2025. 04. 15.)
- Központi Értesítő 1878. július 5. 3 = I. Kivonat a magyarországi kereskedelmi cégjegyzékekből. b) Társas cégek. In: *Központi Értesítő*, III. évf. 51. 1878. július 5. 3. https://adt.arcanum.com/hu/view/Kozponti_Ertesito_1878/?pg=224&layout=s. (2025. 04. 15.)
- AZ ORSZÁG BENÉPESÍTÉSÉRŐL 1723 = 1723. évi CIII. törvénycikk az ország benépesítéséről. Ő legszents. felsége jószágosan meg fogja engedni, hogy bármely szabad embert, hat éven keresztül, minden közadó fizetés-től való mentesség feltétele mellett, az országba hívhassanak, és hogy e szabadságot országszerte kihirdethessék. <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=72300103.TV>. (2025. 04. 15.)
- Pesti Hírlap 1895. november 23. 7 = Megyék és városok. Bácsmegye törvh. biz. tagjait most választották. In: *Pesti Hírlap*, XVII. évf. 322. (6081.) 1895. november 23. 7. https://adt.arcanum.com/hu/view/PestiHirlap_1895_11/?pg=432&layout=s&query=Schwerer+Lajos. (2025. 04. 15.)

- Pesti Napló 1895. november 22. 5 = Megyék és városok. Megyei választások. Bács-Bodrogh vármegye... In: *Pesti Napló*, XLVI. évf. 321. 1895. november 22. 5. https://adt.arcanum.com/cs/view/PestiNaplo_1895_11/?pg=398&layout=s&query=Schwerer+Lajos. (2025. 04. 15.)
- SCHWERER, Ludwig 1891. [Ludwig Schwerer levele Franz Walser I. magyar gép- és tűzoltóberendezés-gyártónak. Kelt: Kolluth, 1887. szeptember 12.] In: *Magyar Közigazgatás*, IX. évf. 37. 1891. szeptember 13. 12. https://adt.arcanum.com/hu/view/MagyarKozigazgatas_1891/?pg=473&layout=s. (2025. 04. 15.)
- SILLING István 1994. Békavár. Egy elfelejtett bácskai vár nyomairól. In: *Honismeret*, XXII. évf. 1., 24–28. https://adt.arcanum.com/hu/view/Honismeret_1994/?pg=25&layout=s. (2025. 04. 15.)
- SZENTKLÁRAY Jenő 1891. A délmagyarországi németek. In: *Az Osztrák–Magyar Monarchia irásiban és képen*. Magyarország II. kötet. A Magyar Királyi Államnyomda kiadása, Budapest, 543–572. https://adt.arcanum.com/hu/view/OMM_07_Magyarország_2/?pg=560&layout=s. (2025. 04. 15.)
- TÖRVÉNYCIKKEK 1751 = 1751. évi törvénycikkek, *Előbeszéd*. <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=75100000.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpage%3D25>. (2025. 04. 15.)
- ULMER SCHACHTEL BAJA 2019. szeptember 30. = Mi is az az Ulmer Schachtel? In: *Bácska Németekért Közalapítvány Honlapja*, 2019. szeptember 30. <https://www.bacskaingemetek.hu/mi-az-ulmer-schachtel/>. (2025. 04. 15.)

ABSTRACT • This study explores the local aspects of the 18th–19th century German settlements and the 1848–1849 Hungarian War of Independence through the history of the Schwerer family, a German-origin family from the Bačka region. The author describes in detail the family's migration from the Rhine area and their settlement in Sombor, followed by the military career of Lajos Schwerer, who joined the Hungarian artillery in 1848 and played an active role in the defence of the Petrovaradin fortress in 1849. The article provides insight into the circumstances of the siege, the perseverance of the Hungarian defenders, and the eventual capitulation. It concludes by tracing the later lives of the descendants, demonstrating the family's enduring attachment to their homeland and illustrating the assimilation process of the German community in Bačka. The narrative also highlights the intersections between personal family history and major historical events.

KEY WORDS • Schwerer family, German settlement, Bačka, 1848–1849 War of Independence, Petrovaradin fortress, Hungarian artillery

SAŽETAK • Rad istražuje lokalne aspekte nemačkih kolonizacija u 18–19. veku i revolucije i rata za nezavisnost 1848–1849. godine kroz istoriju porodice Šverer nemačkog porekla iz Bačke. Autor detaljno prikazuje doseljavanje porodice iz oblasti Rajne i njihovo naseljavanje u Somboru, a zatim vojnu karijeru Lajoša Šverera, koji se 1848. pridružio mađarskoj artiljeriji i učestvovao u odbrani Petrovaradinske tvrđave 1849. godine. Članak pruža uvid u okolnosti opsade, istrajnost mađarskih branilaca i konačno kapitulacije. Rad se završava prikazom života potomaka, čime se pokazuje trajna vezanost porodice za rodni kraj i proces asimilacije nemačke zajednice u Bačkoj. Priča ujedno osvetljava i preplitanje lične porodične istorije sa velikim istorijskim događajima.

KLJUČNE REČI • porodica Šverer, nemačka kolonizacija, Bačka, revolucija 1848–1849, petrovaradinska tvrđava, mađarska artiljerija

Beérkezés időpontja: 2025. szeptember 3.
Elfogadás időpontja: 2025. szeptember 15.

